

BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları

A. Füsun ARSAVA

Özet

1990'lı yıllardaki Birleşmiş Milletler uygulamaları Güvenlik Konseyi'ni insan haklarının koruyucusu konumuna getirmiştir. Güvenlik Konseyi'nin insan hakları ihlallerine müdahale kriterlerinin belirlenmesi ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın VII. Bölümü'ne göre tasarrufta bulunabilmesinin kriterleri günümüzde en çok tartışılan konular arasında yer almaktadır. Makalede bir taraftan söz konusu kriterlerle ilgili gelişmelere ışık tutulurken, diğer taraftan da Birleşmiş Milletler uygulamasında tek düzelik bulunmadığına dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: BM Güvenlik Konseyi, İnsan Haklarının Korunması, İnsan Hakları İhlalleri, İç İşlere Karışmama Kuralı, Terörizm

GİRİŞ

BM İnsan Hakları sözleşmelerinin imzalanmasından 40 yıl sonra, insanların güvenliğinin ve onurlarının korunmasının uluslararası düzenin temel değeri ve teminatı konusunu oluşturduğu kabul edilmiştir. Bu bağlamda 1990'lı yıllardaki BM uygulamaları, Güvenlik Konseyi'ni insan haklarının koruyucusu konumuna getirmiştir. Önemli insan hakları konularının Güvenlik Konseyi ajandasına alınması aynı zamanda insanların güvenliğini ve onurunu etkin olarak koruma bakımından Güvenlik Konseyi'nin ve üyelerinin yetersizliğini de ortaya çıkarmıştır. Güvenlik Konseyi, görev alanına dâhil olan tüm durumlarla iştigal etmemektedir. Bunun dışında insan haklarına ilişkin kararlarını her zaman etkin önlemler takip etmemektedir. BM'in ve üyelerinin 11 Eylül'e, Ruanda veya Darfur'daki yoğun insan hakları ihlallerine gösterdikleri farklı reaksiyonlar, BM sisteminin inanılabilirliğini büyük ölçüde sarsmıştır. Bir kolektif güvenlik sisteminin güvenilirliği, üyelerinin güvenliğini kimin bundan yararlanacağından bağımsız olarak temin etmesine bağlıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin insan hakları ihlallerine müdahale kriterlerinin belirlenmesinde emsallerin mi, yoksa siyasi olanakların mı esas olduğu bu çerçevede en çok tartışılan hususları oluşturmaktadır.

Bu soruların cevaplarının iki perspektiften araştırılması gerekmektedir. Bunlar Güvenlik Konseyi'nin yoğun insan hakları ihlallerini BM Anlaşması VII. Bölüm

hükümlerine göre ortadan kaldırması ve Güvenlik Konseyi'nin kısa ve orta vadeli uyuşmazlıkları önleme aracı olarak insan haklarını korumasıdır.

ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KORUNMASI KAVRAMLARININ GENİŞ YORUMLANMASI

BM üyesi devletler uzun süre Güvenlik Konseyi'nin ne BM Anlaşması'nın VI. Bölümüne göre, ne de BM Anlaşması'nın VII. Bölümüne göre bir devletteki insan hakları durumuyla ilgilenmesini kabul etmiştir¹. Her şeyden önce BM Anlaşması'nın 2. madde 7. fıkrasının dar yorumu Güvenlik Konseyi'nin devletlerin iç uyuşmazlıklarına bakmasına izin vermemektedir. BM Anlaşması'nın VI. Bölümü ve 99. maddesi Güvenlik Konseyi'ni açık şekilde devletler arasındaki uyuşmazlıklarda yetkili kabul etmektedir². BM Anlaşması 39. maddesinin 24. madde ile bağlantılı yorumu ve kolektif güvenliğinin amacı, Güvenlik Konseyi'nin görevinin devletler arasındaki uyuşmazlıkları önlemek olduğunu ortaya koymaktadır³. İnsan haklarının korunmasının sadece uluslararası bir konu olmayıp, aynı zamanda geniş anlamda barış ve güvenlik kavramının bir parçası olarak kabul edilmesiyle birlikte bu yorumun değişmeye başladığı görülmektedir. İnsan haklarının korunmasına ilişkin bu tür bir yaklaşım BM ve üye devletler arasında BM Anlaşması'nın 2. madde 7. fıkrasına göre geçerli olan iç işlere karışmama yasağını büyük ölçüde daraltmakta ve Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliğinin korunması için BM Anlaşması'nın VI. ve VII. Bölümüne göre önlem alma olanağını tanımaktadır.

Bu sonuç iç işlere karışmama yasağını ortadan kaldırdığı nispette hem Güvenlik Konseyi'nin üye devletlerle ilişkisi, hem de BM Anlaşması'ndaki yetki düzeni üzerinde etkiler doğurmaktadır. Konseyin görev alanının genişletilmesi BM'nin insan hakları sorunlarıyla iştigal eden diğer organlarının yetkilerini de ilgilendirmektedir. Bu gelişmeye, devredilmez ve ihlâl edilemez insan haklarının korunmasının uluslararası topluluğun en önemli hedefi olarak kabul edilerek insanların güvenliğine katkı sağlama inancı yol açmıştır.

DEVREDİLEMEZ VE İHLÂL EDİLEMEZ (DOKUNULAMAZ) İNSAN HAKLARININ VE İNSANLARIN GÜVENLİĞİNİN KORUNMASI

BM Anlaşması'nın 1. madde 4. fıkrası, 1. madde 1. fıkra ile bağlantılı olarak ulusların insan haklarına saygı anlayışlarının birbirleriyle uyumunu sağlamayı BM'nin amacı olarak saptamıştır. BM Anlaşması'nda saptanan amaçlar uluslararası camianın amaçlara ilişkin genel anlayışını yansıtmaktadır. İnsan haklarının kodifikasyonu, insanî devletler hukuku (DH) ve uluslararası ceza hukuku son 60 yılda bireylerin savaş eylemlerinden korunmasını, yaşamlarına, sağlıklarına, özgürlüklerine, onurlarına barışta ve savaşta saygı gösterilmesini ve

¹ Philip Alston, *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*, (Oxford Clarendon Press: 1992), s.130

² UN. Doc. S/PV (Security Council Verbatim Records of Meeting) 4072, 29.11.1999, s.28

³ Jochen A.Frowein/Nico Krisch, 'Introduction to Chapter VII', Bruno Simma (Hrsg.), *The Charter of the United Nations – A Commentary*, (Oxford/New York: 2002), s.720

korunmasını ve yine bireylerin yaşadıkları doğal çevrelerinin tehlikelerden korunmasını uluslararası topluluğun en önemli konusu haline getirmiştir.

Bu temel değerlerin DH'nin emredici normları olarak nitelendirilmesi, bu bağlamda öngörülen yükümlülüklerle erga omnes karakter verilmesi, bu değerlerin hukuken daha özel olarak teminini sağlamıştır. DH günümüzde bireylerin varlığının ve onurunun korunmasını devletlerin takdirine bırakmamakta, kendi görevi olarak kabul etmektedir⁴. Bu çerçevede sadece BM Güvenlik Konseyi söz konusu normları gerektiği takdirde cebren icra etme yetkisine sahiptir. BM Anlaşması'na göre Güvenlik Konseyi her konuda yetkili değildir⁵. Güvenlik Konseyi BM Anlaşması'nın 24. maddesine göre sadece uluslararası barış ve güvenlikle ilgili konularda yetkilidir. Bu çerçevede DH uygulamasında güvenlik kavramının genişletildiği ve bu şekilde insan haklarının korunmasının uluslararası barış ve güvenliğin korunması ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Güvenlik kavramı artık sadece devletlerin güvenliğini değil, bireylerin varlıklarına yönelik tehlikelere karşı insanî güvenliği (*human security*) de kapsamaktadır⁶. Bu dayanak ışığında Güvenlik Konseyi sadece devletler arasındaki güvenlik konularında değil, aynı zamanda bireylerin varlıklarının güvenliği ve onurlarının korunması konularında da yetkilidir.

Güvenlik tehditlerinin nedenleri de aynı şekilde geniş olarak yorumlanmaktadır. Güvenlik devletlerin öncelikle sadece askeri önlemleri nedeniyle değil, devletlerin doğrudan yol açmadıkları nedenlerle de riske girebilir. Diğer bir ifade ile uluslararası güvenlik tehditlerini sadece uluslararası uyuşmazlıklar yahut kitle imha silahlarının yayılması oluşturmayıp, ekonomik ve sosyal kimi olaylar, örneğin sefalet, hastalıklar, çevre felaketleri, iç savaşlar, terörizm ve organize suçlar da oluşturmaktadır⁷. Devletlerin doğrudan yol açmadıkları insan hakları ihlallerinin uluslararası camia tarafından uluslararası barışın tehdidi olarak kabul edilmesi, devletlerin kendi vatandaşlarının insan haklarını koruma sorumluluğunu ön plana çıkarmaktadır.

DEVLETLERİN VATANDAŞLARININ İNSAN HAKLARINI KORUMA SORUMLULUĞU

"*International Commission on Intervention and State Sovereignty*" 2001 tarihli "*The responsibility to Protect*" raporunda müdahale yasağı ile korunan egemenlik ve uluslararası camianın insan haklarının korunmasına ilişkin sorumluluğu arasındaki gerilimli ilişkiyi yeniden şekillendirmek için devletlerin kendi yurttaşlarının insan haklarını koruma sorumluluğunu ulusal egemenliğe istinat ettirmiştir⁸. Uluslararası ilişkilerin gelişmesi bağımsızlık olarak kabul edilen geleneksel egemenlik anlayışını büyük ölçüde sınırlamıştır.

⁴ Bardo Fassbender, 'All Illusions Shattered? Looking Back on a Decade of Failed Attempts to Reform the UN Security Council', *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Volume 7, Number 1, 2003, s.5vd

⁵ Jochen A.Frowein/Nico Krisch, 'Introduction to Chapter VII', s.275

⁶ Commission on Human Security 2003, s.21vd.

⁷ Vereinte Nationen 2004, paragraf 44 vd.)

⁸ International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) 2001, s.11vd.

Bu şekilde sadece insan haklarının olağanüstü ihlâl edilmesi durumunda değil, bir devletin kendi yurttaşlarının haklarını temin edememesi durumunda Güvenlik Konseyi'nin önleyici önlem olarak devreye girmesi ile yetkisini kullanması gündeme gelmektedir. Devletin egemenliğinin, uluslararası camianın müdahale hakkı ile uluslararası camianın insan haklarının korunmasına ilişkin sorumluluğunu bağlantılı olarak sınırlanması, devletlerin uygulamalarında gittikçe kabul görmektedir⁹. BM Güvenlik Konseyi 1653 sayılı kararında (27.01.2006 tarihli) devletlerin yurttaşlarını koruma sorumluluğuna dikkat çekmiştir. Yine 1556 sayılı (13.07.2004 tarihli) kararın alınması sırasında kimi devletler kendi tasarruflarını Sudan Hükümeti'nin Darfur'da, uluslararası camianın insan haklarının korunmasına ilişkin sorumluluğunu yurttaşlarını Janjaweed-milislerinin saldırılarına karşı koruma sorumluluğunu yerine getirmemesi gerekçesiyle açıklamıştır. Federal Almanya¹⁰, Fransa¹¹ ve İngiltere¹² bu çerçevede öncelikle hükümetin sorumluluğuna, uluslararası camianın sorumluluğunun ise ikame edici olduğuna dikkat çekmiştir. Filipin temsilcisi Sudan'la ilgili olarak verilen kararın hatta hukuken bir emsal karar teşkil etmesi gerektiği görüşünü ileri sürmüştür¹³. Başlangıçtaki bu tartışmalara rağmen bu yaklaşımın silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasına ilişkin 3. kararda da kabul gördüğü görülmektedir. Başlangıçta, Rusya, tek taraflı (*unilateral*) müdahale yetkisi tanımaya ilişkin endişesi nedeniyle yurttaşların korunmasına ilişkin uluslararası sorumluluğun karara bağlanmasına karşı çıkmıştır¹⁴. Yeniden yapılan müzakerelerde önce Çin ve bunun arkasından Rusya devletlerin yurttaşlarını soykırımdan, savaş suçlarından, insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğunu yerine getirmemesi durumlarında Güvenlik Konseyi'nin karara almasını desteklemiştir¹⁵.

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN BM ANLAŞMASI VII. BÖLÜMÜNE GÖRE AĞIR İNSAN HAKLARI İHLÂLLERİNİ ÖNLEME YETKİSİ

Güvenlik Konseyi uygulaması, Güvenlik Konseyi'nin kendisini ağır insan hakları ihlâllerini önleme bakımından yetkili gördüğünü ortaya koymaktadır. Güvenlik Konseyi doğu-batı uyumsuzluğunun sona ermesinden itibaren görev anlayışını oldukça genişletmiş ve bireylerin insan hakları ihlâllerinden korunmasını, uluslararası barışı koruma görevinin bir parçası olarak mütalâa etmeye başlamıştır¹⁶.

Bu görev anlayışı uluslararası barışın tehdidi kavramının geniş yorumlanması sonucunu doğurmuştur. Güvenlik Konseyi başlangıçta, uluslararası barışın tehdidini sadece devletler arasındaki ilişkilerle sınırlamıştır. San Francisco

⁹ Vereinte Nationen 2004, para 203.

¹⁰ UN Doc.S/PV.5015, 30.07.2004, s.7

¹¹ UN Doc.S/PV.5015, 30.07.2004, s.9

¹² UN Doc.S/PV.5015, 30.07.2004, s.5

¹³ UN Doc.S/PV.5082, 19.11.2004, s.6

¹⁴ Security Council Report 8.3.2006

¹⁵ UN Doc. S/RES/1674 (28.4.2006); Security Council Report 20.4.2006

¹⁶ Inger Österdahl, *Threat to the Peace. The interpretation by the Security Council of Article 39 of the UN Charter*, (Uppsala: coronet Books, 1998) . s.80 vd.

Konferansı'nda kimi devletlerin insan hakları ihlallerinin uluslararası barışı tehdit edebileceği konusunu gündeme getirmiş olmasına karşın, Güvenlik Konseyi ilk yıllarda bu görüşü ulusal yetki ve BM Anlaşması'nda öngörülen yetki dağılımı ışığında benimsememiştir¹⁷. 688 sayılı karardan itibaren (05.04.1991) Güvenlik Konseyi uygulamasında insan hakları ihlallerinin barışın tehdidi olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu kararda Güvenlik Konseyi, Kuzey Irak'taki Kürtlerin insan haklarının ihlalinin uluslararası barış için tehdit oluşturduğunu kabul etmiştir. Güvenlik Konseyi bu şekilde barışın tehdidi kavramına ulusal uyuşmazlıkları da dâhil etmiştir. Güvenlik Konseyi bu tarihten itibaren birçok kez ulusal uyuşmazlıklarla, bu uyuşmazlıkların devletler arasında bir uyuşmazlığa yol açıp açmayacağından yahut başka uluslararası etkiler doğurması olasılığı bulunup bulunmamasından bağımsız olarak iştigal ettiği görülmektedir¹⁸.

Güvenlik Konseyi Kuzey Irak, Somali, Haiti, Liberya, Angola, Ruanda, Brundini, Zaire / Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Arnavutluk, Merkezi Afrika Cumhuriyeti, Sierra Leone, Doğu Timor, Fildişi Sahili ve Sudan örneklerinde görüldüğü gibi BM Anlaşması VII. Bölüme göre cebri önlemleri karara bağlamıştır¹⁹. Güvenlik Konseyi uygulaması söz konusu bu kararların somut durumlara ilişkin olması nedeniyle tartışmalıdır. 925 sayılı, 22.6.21994 tarihli Ruanda'ya ilişkin kararın 9. bölümünde açıkça "*The current situation in Rwanda constitutes a unique case*" ifadesini kullanmıştır. Bu tür bir uygulama, kararların emsal teşkil etme etkisini önlemekte ve daha sonraki bir uluslararası teamül hukuku için gerekli olan *opinio iuris*'in oluşumunu engellemektedir²⁰.

Güvenlik Konseyi'nin görevlerinin genişletilmesi nedeniyle üye devletler arasında doğan tartışma, her durumun kendine özgü niteliğinin vurgulanması ile uzlaşmaya dönüşmüştür²¹. Ancak uzun bir süredir ilgili Güvenlik Konseyi kararları söz konusu durumun özelliğine işaret etmemektedir²². Bu durum Güvenlik Konseyi kararlarında homojen bir hukuki kanaatin güçlendiğini ortaya koymaktadır.

¹⁷ UN Doc. S/75, 31.Mayıs.1946, parag. 16–22, İspanya örneği

¹⁸ Jochen A.Frowein/Nico Krisch, 'Introduction to Chapter VII', ss.720/723.

¹⁹ Jochen A.Frowein/Nico Krisch, 'Introduction to Chapter VII s.733; David Malone, 'Haiti and the International Community, A Case Study', *Survival*, vol. 39, no. 2/1997, ss.126-146, Andrea Bianchi, 'Assessing the Effectiveness of the UN Security Council's Anti-terrorism Measures: The Quest for Legitimacy and Cohesion', *EJIL*, 2006 17(5), s.268

²⁰ M.J.Aznan Gomez, 'A Decade of Human Rights Protection by the UN Security Council: A Sketch of Deregulation?', *EJIL*, 2002 13(1), s.234

²¹ Inger Österdahl, 'Preach What You Practice. The Security Council and the Legalisation ex post facto of the Unilateral Use of Force', *Nordic Journal of International Law*, Volume 74, Number 2, 2005, s.901

²² örneğin Demokratik Kongo Cumhuriyeti: UN.Doc.S/RES/1234 (9.4.1999); Sierra Leone: UN.Doc.S/RES/1132 (8.10.1997); Liberya: UN.Doc.S/RES/1478 (6.5.3003); Haiti: UN.Doc.S/RES/1529 (29.2.2004) ve 1542 (30.4.2004); Fildişi Sahili: UN.Doc.S/RES/1545 (21.5.2004); bkzn.: Inger Österdahl, 'Preach What You Practice. The Security Council and the Legalisation ex post facto of the Unilateral Use of Force', ss.4-8

GÜVENLİK KONSEYİ'NİN BM ANLAŞMASI VII. BÖLÜMÜNE GÖRE TASARRUFTA BULUNABİLMESİ İÇİN GEREKLİ OLAN KRİTERLER

BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilerine esas olan BM Anlaşması'nın 39. maddesi, insan hakları ihlalleri durumlarında da uluslararası barışın yeniden tesisine yönelik olarak alınacak cebri önlemlere dayanak olmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin bu yetkisini kullanabilmesi için somut durumda gerilim yaratan insan hakları ihlallerinin ağır bir nitelik taşıması gerekmektedir. Güvenlik Konseyi'nin yetkisi uluslararası camianın amaçları muvacehesinde bireylerin güvenliğinin ve onurlarının korunmasına matuf olduğu için her hak ihlâli, hatta sistematik ihlâl, insan hakları ihlâli kapsamına girmemektedir. Devletlerin uluslararası insan hakları yükümlülükleri, her hak için aynı kapsamda değildir. Güvenlik Konseyi bireyleri sadece tüm devletleri aynı ölçüde bağlayan, özel bir karaktere sahip normların ihlâline karşı korumaktadır. Bu normların ihlâli kural olarak insan haklarının ağır ihlâline yol açmaktadır²³. Ne zaman böyle bir ağır ihlâlin söz konusu olduğu, normatif olarak uluslararası ceza hukukunun önemli suçlarıyla tanımlanabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 6. maddesine göre ve Soykırım Anlaşması'nın II. maddesine göre Soykırım ve Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünün 7. maddesine göre, insanlığa karşı işlenen suçlar ağır insan hakları ihlâli olarak kabul edilmektedir. İnsanlığa karşı işlenen suçlar arasında öldürme, kölelik, işkence, tecavüz ve sürgün yer almaktadır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 8. maddede tanımlanan savaş suçlarına 1949 Cenevre Sözleşmesi ihlalleri de dâhildir. Somali ve Liberya'daki tecrübeler ışığında, yardımların kasıtlı olarak engellenmesi Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 8. maddesinde savaş suçu olarak kabul edilmiştir²⁴.

Güvenlik Konseyi'nin yetkisini kullanabilmesi için muayyen insan hakları normlarının ihlâli gerekliliği koşulunun yanı sıra söz konusu insan hakları ihlâlinin ağır olması koşulu bulunmaktadır. Roma statüsünün 7. maddesi bu koşul muvacehesinde insanlığa karşı işlenen suçun kabulü için sivil halka karşı kapsamlı ve sistematik saldırıların bulunmasını gerekli kabul etmektedir. Böyle bir durumda insan hakları ihlallerinin belli bir süre devam etmiş olması gerekmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin müdahalesinin insan haklarının sınırlı ihlalleri durumlarında gündeme gelmesi söz konusu değildir (*Elisabeth Leiß*, *Interventionen des Sicherheitsrates bei innerstaatlich begangenen Menschenrechtsverletzungen nach Kapitel VII der Charta der Vereinten Nationen*", Verlag: Peter Lang, Frankfurt, 2000/01, s.211vd.). Güvenlik Konseyi'nin uygulamasının gösterdiği üzere çok sayıda insanın, tüm halkın, tüm ulusal grubun insan haklarının Angola, Liberya, Irak, Somali, Ruanda, Sudan örneklerinin gösterdiği gibi insan hakları ihlallerinden etkilenmesi gerekmektedir (*Elisabeth Leiß*, *Interventionen des Sicherheitsrates bei innerstaatlich begangenen Menschenrechts-verletzungen nach Kapitel VII der Charta der Vereinten Nationen*", Verlag: Peter Lang, Frankfurt, 2000/01, s.230). 1556 sayılı 13.07.2004

²³ Martin Lailach, *Die Wahrung des Weltfriedens und der internationalen Sicherheit als Aufgabe des Sicherheitsrats der Vereinten Nationen*, Berlin 1998, s.244vd.

²⁴ Robin Geiß, *"Failed States": Die normative Erfassung gescheiterter Staaten*, (Duncker & Humblot: 2005), s. 292

tarihli Darfur'daki uyuşmazlığa ilişkin kararda sivil halka keyfi kuvvet kullanılması, tecavüz ve zorunlu göç uygulaması ve etnik nedenlerle kuvvet kullanılması gerekçe olarak kullanılmıştır.

İNSAN HAKLARI İHLÂLİ NEDENİYLE BİR GERİLİM DOĞMASI

BM Anlaşması'nın Güvenlik Konseyi'ne sadece uluslararası barışın ve güvenliğin korunması için yetki tanınması nedeniyle, insan hakları ihlallerinin mevcut veya tehdit oluşturan silahlı bir uyuşmazlıkla bağlantılı olarak veya insan hakları ihlallerinin bir bölgenin yahut bir ülkenin güvenliği bakımından tehdit oluşturması koşulu ile Güvenlik Konseyi kararlarına esas olması mümkündür.

BM Güvenlik Konseyi uygulamasına baktığımız zaman kararlarda gerilim durumunun varlığını ortaya koyan kimi kriterlere işaret edildiği görülmektedir. Ağır insan hakları ihlallerinin uyuşmazlığın uluslararası nitelik kazanmasına yol açtığı durumlarda bir gerilimin olduğundan söz edilebilir. Bu durum kural olarak mülteci akını tehdidi yahut varlığı durumunda veya ulusal uyuşmazlığın diğer devletlere sığınma tehdidi bulunması durumunda söz konusu olmaktadır. Örneğin Ruanda, Brundini, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Sudan'da yaşananlar bölgede barışın tehdit altında olduğu şeklinde algılanmıştır. Güvenlik Konseyi bu örneklerde münferit devletleri aşan kararlar almıştır²⁵. Liberya'daki uyuşmazlığın da komşu ülkelerde istikrar bozucu sonuçlar doğurması üzerine, Güvenlik Konseyi 1478 sayılı, 06.05.2003 tarihli kararını almıştır. Haiti'deki durumun değerlendirilmesinde mülteci akınının barışı tehdit ettiği gerek 841 (16.06.1993), gerekse 1529 (29.02.2004) sayılı kararlarla kabul edilmiştir²⁶.

Devlet yetkilerinin kullanılmaması durumunda gerilimin bulunduğu kabul edilmektedir. Somali, Liberya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti örneklerinin somutlaştırdığı üzere devlet yetkilerinin kullanılmasında ortaya çıkan boşluk tüm bölgeyi istikrarsızlaştırabilmektedir²⁷. Dağılma süreci kural olarak ağır iç silahlı çatışmalarla bağlantılı olabileceği gibi, komşu ülkelerin müdahalesiyle de bağlantılı olabilir (Demokratik Kongo Cumhuriyeti örneğinde olduğu gibi). Afganistan'a ilişkin 90'lı yıllarda alınan kararlar Güvenlik Konseyi kararlarının insan hakları ihlalleriyle devlet yapısının çökmesi, barışı tehdit eden faaliyetler, örneğin uyuşturucu ticareti, terörist faaliyetler arasında bağlantı kurduğu göstermektedir²⁸. 1542 sayılı, 30.04.2004 tarihli Güvenlik Konseyi kararında (Haiti'de); siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarın tehlikeye girmesi, tamamlayıcı bir kriter olarak esas alındığı nispette güvenlik kavramının kapsamının genişletilmesi söz konusu olmuştur.

BM organlarının otoritelerinin zarar görmesi durumunda yine bir gerilim durumu ortaya çıkmaktadır. Uyuşmazlık taraflarının BM organlarının kararlarına riayet etme iradesinin olmaması, BM'nin diğer önlemlerine de saygı gösterilmeyeceği, bu nedenle de ilişkinin daha gerileceği varsayımına neden

²⁵ UN Doc.S/RES/1653 (27.1.2006)

²⁶ UN Doc.S/RES/918 (17.5.1994)

²⁷ Robin Geiß, "Failed States": Die normative Erfassung gescheiterter Staaten, s.292vd.

²⁸ örneğin UN Doc.S/RES/1267 (15.10.1999)

olmaktadır²⁹. Güvenlik konseyi 873 (13.10.1993) sayılı kararına BM tarafından icrası denetlenen *Governors Island Agreement*'tan³⁰ doğan mükellefiyetlerin Haiti tarafından yerine getirilmemesini esas almıştır³¹.

Ağır insan hakları ihlallerine yol açan demokrasi sürecinin akamete uğraması da bir gerilim yaratabilir. Demokratik bir yönetim şeklinin olmaması prensip olarak barışı tehdit eden bir durum teşkil etmemektedir. Barışı tehdit eden bir durumdan söz edebilmek için daha başka iki kriterin ortaya çıkması gerekmektedir. Bunlar demokratik yönetim şeklinin oluşumu için seçimle halk iradesinin ortaya konulması ve siyasi iktidarın demokratik prensiplerin temini konusunda uluslararası camiaya yapılan taahhüdün yerine getirilmemesidir³².

İNSAN HAKLARI İHLÂLLERİ VE TERÖRİZM

11 Eylül terör saldırıları sonrasında, özel kişiler tarafından yapılan insan hakları ihlalleri, bu ihlaller terör eylemleriyle doğrudan ilişkili olduğu nispette Güvenlik Konseyi kararlarının konusu olmaya başlamıştır³³. Bu durumda hatta bir ulusal uyuşmazlık çerçevesinde insan haklarını ihlâl eden kapsamlı terör eylemlerinin parçası olan, terör eylemi olarak nitelendirilen münferit eylemler uluslararası barışı tehdit etme potansiyeli nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin karar alması için yeterli kabul edilmektedir. Bu çerçevedeki ilk örnek 1465 sayılı, 13.02.2003 tarihli Güvenlik Konseyi kararı olmuştur. Kararda Kolombiya iç savaşının uluslararası barış için bir tehdit oluşturduğu kabul edilmiştir³⁴.

Güvenlik Konseyi'nin kararlarına esas olan uluslararası barışın tehdidine ilişkin geleneksel kriterin bu çerçevede gerçekleşmediği görülmektedir³⁵. Libya, Afganistan ve Sudan olaylarında kabul edilen kararlardan farklı olarak burada Güvenlik Konseyi yetkilerinin genişletilmesi 1566 sayılı ve 08.10.2004 tarihli kararda görüldüğü gibi, devletin teröristleri takip etmemesine değil, terör eylemlerinin insan güvenliğine ilişkin insan hakları ihlalleri oluşturduğu yaklaşımına dayandırılmıştır. Güvenlik Konseyi, terörist her eylemi 1373 sayılı ve 12.11.2001 tarihli, 11 Eylül 2001 tarihli olaylara ilişkin kabul ettiği kararda olduğu gibi uluslararası barışın tehdidi olarak görmektedir. Bu kararda şüphesiz

²⁹ Martin Lailach, *Die Wahrung des Weltfriedens und der internationalen Sicherheit als Aufgabe des Sicherheitsrats der Vereinten Nationen*, s.201; 1993/94'te Haiti'deki durum buna örnek teşkil etmiştir; bkz: SC Res 1267 (15.10.1999)

³⁰ Bu anlaşmaya göre askeri darbeden sonra sürgüne giden başkan Aristide ve askeri hükümet arasında 1993'te yapılan anlaşmaya göre Aristides'in Haiti'ye dönmesi kabul edilmiştir.

³¹ Bkz: Martin Lailach, *Die Wahrung des Weltfriedens und der internationalen Sicherheit als Aufgabe des Sicherheitsrats der Vereinten Nationen*, s.115vd.

³² Elisabeth Leiß, *Interventionen des Sicherheitsrates bei innerstaatlich begangenen Menschenrechts-verletzungen nach Kapitel VII der Charta der Vereinten Nationen*, Verlag: Peter Lang, Frankfurt, 2000/01, 244vd. Bu çerçevede Haiti ve Sierra Leone örnek olarak gösterilmektedir. Bkz: Sierra Leone, UN Doc.S/RES/1132, 08.10.1997

³³ Jochen A.Frowein/Nico Krisch, 'Introduction to Chapter VII', s.714 vd.

³⁴ Mikro Sossai, 'The Internal Conflict in Colombia and the Fight against Terrorism: UN Security Council Resolution 1465 (2003) and Further Developments', *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 3, Issue 1, March 2005, s.258

³⁵ Mikro Sossai, 'The Internal Conflict in Colombia and the Fight against Terrorism: UN Security Council Resolution 1465 (2003) and Further Developments', s.258

uluslararası terörizme karşı önlem alınması iradesi ön planda yer almaktadır. Bu kararlar şimdiki gerilim konusu olarak kabul edilmeyen insan hakları ihlallerinin Güvenlik Konseyi önüne gelme olasılığı kabul edilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin buna karşılık insan haklarının ağır şekilde ihlâl edildiği uluslararası niteliği olmayan bir dizi başka uyuşmazlıkta müdahale etmediği görülmektedir. Bu uyuşmazlıkların örnek olarak Endonezya³⁶, Sri Lanka³⁷ yahut Kolombiya'da 2003'ten önceki³⁸ uyuşmazlıklar sayılabilir. Güvenlik Konseyi'nin bu uyuşmazlıklarda hangi hukuki nedenlerle müdahaleden feragat ettiği tartışılmakla beraber, Güvenlik Konseyi'nin müdahale etmemesinden her zaman mutlaka hukuki bir sonuç çıkarmanın mümkün olmadığı da göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Güvenlik Konseyi yetkilerini kullanma bakımından kapsamlı bir takdir hakkına sahiptir. Bütün bu uyuşmazlıklarda veto yetkisine sahip olan devletlerin, özellikle Çin ve ABD'nin çıkarlarının söz konusu olduğunu görüyoruz. Nepal ve Endonezya'da iki büyük gücün çıkarlarının doğrudan çatıştığı görülmektedir³⁹. Buna karşılık Çin, BM'nin Afrika'ya müdahalesinde ülkesel bütünlüğünün tehdit edildiği endişesine kapılmamıştır. Bloksuz devletlerin temsilcisi olarak Çin, Afrika'daki iç savaşlara müdahaleyi desteklemiştir. Çin öncelikle ABD'nin çıkarları için yapılan müdahalelere, özellikle Çin'in etki alanında yapılacak müdahalelere karşı çıkmıştır⁴⁰. Büyük devletlerin stratejik çıkarları Güvenlik Konseyi'nin müdahalesinde ölçü olmaktadır⁴¹. Diğer taraftan Güvenlik Konseyi'nin söz konusu uyuşmazlıklara müdahale etmemesini, Güvenlik Konseyi'nin üye devletlerle ve BM'nin diğer organlarıyla olan ilişkilerinde yetkilerinin sınırsız olmadığı yorumu muvacehesinde açıklamak da mümkündür.

Güvenlik Konseyi, uluslararası toplumun her temel çıkarını gerçekleştirmek için değil, uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya bozulan uluslararası barış güvenliğinin yeniden tesisi için yetkili kılınmıştır. Bu anlayış muvacehesinde iç savaş benzeri durumlarda söz konusu olan her ağır insan hakları ihlalleri Güvenlik Konseyi'ni yetkili kılmamaktadır. Güvenlik Konseyi'nin müdahalesi için mevcut veya pek yakın silahlı bir uluslararası uyuşmazlık yahut bir bölge yahut ülkede istikrarsızlık şeklinde somutlaşan uluslararası bir gerilimin ortaya çıkması gerekmektedir. Endonezya, Nepal ve Sri Lanka'daki durum uluslararası barışı tehdit eden diğer durumlardan farklı olarak, direnişçilere karşı etkin bir hükümet gücünün olması ve mülteci akımına yol açmaması nedeniyle insan hakları ihlallerinin belli ölçüyü aşmadığı şeklinde açıklanmıştır. Şüphesiz Güvenlik Konseyi'nin gelecekte benzer durumlarda BM Anlaşması'nın VII. Bölümüne göre

³⁶ Bkz: Michael Malley, 'New Rules, Old Structures, and the Limits of Indonesia's Democratic Decentralization', *Human Rights Watch*, July 2003, s.197vd

³⁷ *Human Rights Watch* (Ocak 2005)

³⁸ Bkz: Elisabeth Leiß, Interventionen des Sicherheitsrates bei innerstaatlich begangenen Menschenrechts-verletzungen nach Kapitel VII der Charta der Vereinten Nationen, s.248 vd

³⁹ Inger Österdahl, 'Preach What You Practice. The Security Council and the Legalization ex post facto of the Unilateral Use of Force', s.10

⁴⁰ Erik Voeten, 'Outside Options and the Logic of Security Council Action', *The American Political Science Review*, 95 (4), December 2001, s.846

⁴¹ Vereinte Nationen 2004, para.79

karar alması söz konusu olabilir. Bu konudaki ipuçlarını, 80'li yılların sonundan itibaren insan hakları ihlalleri gözlenen Myanmar'daki gelişmeler vermektedir⁴². Myanmar Hükümeti geleneksel kriterlere göre istikrarlıdır. Mevcut durumda herhangi bir uluslararası silahlı çatışma tehlikesi bulunmamaktadır. İlticalar şimdiye dek bölgenin istikrarını tehlikeye sokmamıştır. Buna uygun olarak sadece Çin değil, ASEAN⁴³ devletleri ve Japonya da Myanmar'daki durumun Güvenlik Konseyi'nin resmi gündemine ait olmadığı görüşünü temsil etmektedir. Çin, Rusya ve Japonya Myanmar'daki insan haklarının korunması sorununun Güvenlik Konseyi'nin gündemine alınmasına sıcak bakmazken, ABD Kasım 2005 tarihli Güvenlik Konseyi'ne yazdığı mektupta Myanmar'daki insan hakları durumunun barışı tehdit ettiğini ifade etmiştir⁴⁴. Güvenlik Konseyi şimdiye dek Myanmar'a ilişkin herhangi bir karar almamıştır. Myanmar'daki durum ilk kez 2005'te Güvenlik Konseyi'nin resmi olmayan görüşmelerinin konusunu oluşturmuştur. Cezayir, Brezilya, Çin ve Rusya'nın temsilcileriyle açık bir uyuşmazlığa düşmemek için, Güvenlik Konseyi üyesi devletler uzlaşma yöntemi ile sekreteryanın bir üyesinin Güvenlik Konseyi'ni Myanmar'daki durum konusunda bilgilendirmesi için karar almıştır⁴⁵.

Güvenlik Konseyi'nin görev alanına giren önemli insan hakları ihlallerinin Güvenlik Konseyi'nin gündemine alınmamasının yanısıra, ağır, kapsamlı, sistematik insan hakları ihlallerine karşı etkin önlemler alınmaması durumları da söz konusu olmaktadır. Güvenlik Konseyi üyelerinin Ruanda, Bosna-Hersek, Kosova ve Sudan'daki 1983'ten beri süren iç savaşa ilişkin adım atmaması BM'nin itibarını büyük ölçüde sarsmıştır. Siyasi olarak güven kaybının ötesinde Güvenlik Konseyi'nin insan hakları ihlallerine farklı yaklaşımlar sergilemesi Güvenlik Konseyi'nin ağır insan hakları ihlalleri durumunda müdahale yetkisini düzenleyen açık kurallar öngören hukuki bir standardın oluşmasını ve yerleşmesini engellemektedir⁴⁶.

Devletlerin hukuki pozisyonlarının BM Anlaşması'nın VII. Bölümü ile sınırlandırılması belli ölçüde hukukî güvenlik gerektirmektedir. Zira benzer durumların benzer şekilde değerlendirilmesi gelecekte alınacak tutumların öngörüsü ve onların denetimi bakımından önemlidir⁴⁷. Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini kullanırken siyasi takdir hakkına sahip olup olmadığı bu çerçevede tartışılan en önemli konulardan biridir. Güvenlik Konseyi'nin geniş takdir hakkı siyasi meşruiyet tartışmaları doğursa da, BM Anlaşması'nın Konseye karar alma mükellefiyeti getirmemesi, benzer durumların aynı şekilde muamele edilmesi

⁴² Bkz: *Interim Report of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the situation of Human Rights in Myanmar*, UN Doc. A/60/221, 12.08.2005

⁴³ Association of Southeast Asian Nations

⁴⁴ 'Remarks by Ambassador John. R. Bolton, US Permanent Representative to the United Nations, on Burma, at the Security Council Stakeout', *US Department of State*, 16.12.2005; bkz: *Threat to the Peace- Support the Call for UN Security Council Action on Burma*, Report Prepared by Piper Rudnick Gray Cary publisher : 2005, s.16vd

⁴⁵ Security Council Reports, 15.12.2005.

⁴⁶ M.J. Aznar-Gómez, 'A Decade of Human Rights Protection by the UN Security Council: A Sketch of Deregulation?', s.241

⁴⁷ Elisabeth Leiß, *Interventionen des Sicherheitsrates bei innerstaatlich begangenen Menschenrechts-verletzungen nach Kapitel VII der Charta der Vereinten Nationen*, s.138vd.

konusunda Güvenlik Konseyi'ne karşı hukuki bir iddia yapılmasına izin vermemektedir. Güvenlik Konseyi'nin barışı tehdit eden her durumda askeri önlemleri karara bağlamaması ve uluslararası barışın tehlikeye girdiği her konunun Güvenlik Konseyi'ne ulaşmaması, ağır insan hakları ihlallerinde BM Anlaşması'nın VII. Bölümüne göre önlem alınmasını temin eden yeni hukuk kurallarının uygulama ile oluşmasını engellememelidir⁴⁸. Güvenlik Konseyi'nin yeterli sayıda olayda uluslararası topluluğun onayı ile tasarrufta bulunması böyle bir hukuk kuralının oluşmasına yol açabilir.

UYUŞMAZLIKLARIN ÖNLENMESİ ARACI OLARAK İNSAN HAKLARININ KORUNMASI

Dünya barışının temininde sadece diğer insan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması teminat olarak görülmemektedir. Güvenlik Konseyi bugün uyuşmazlıkların etkin olarak önlenmesinde daha çok insan haklarının etkin olarak korunmasını araç olarak kabul etmektedir. 1999'dan beri Güvenlik Konseyi, orta ve uzun vadeli uyuşmazlıkların önlenmesinde daha fazla kapsamlı yetki talep etmektedir. Güvenlik Konseyi'nin bu talebi içişlere karışmama ve BM Anlaşması'nın yetki düzenlemesi muvacehesinde tartışılmaktadır.

İçişlere Karışmama Kuralı

Güvenlik Konseyi'nde 1999'da silahlı çatışmaların önlenmesi tartışmalarında ilk kez önleyicilik anlayışının genişletilmesi gündeme gelmiştir. Güvenlik Konseyi'ndeki Hollanda temsilcisi, yoğun insan hakları ihlallerine dönüşebilecek durumlar beklendiğinde Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlığın önlenmesi için devletlerin içişlerine müdahale edebileceği görüşünü savunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin bir devletteki insan hakları ihlallerini ele alması içişlere müdahale edilemeyeceği gerekçesi ile reddedilemez⁴⁹. Çin temsilcisi buna karşılık önleyici önlemlerin devletlerin egemenliğine ilişkin sonuçlar doğurması nedeniyle sadece ilgili devletin onayı yahut talebiyle alınabileceğini savunmuştur. Çin aynı paralelde Güvenlik Konseyi'nin önleyici rolünün güçlendirilmesinin önemine dikkat çekmiştir⁵⁰. Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlığın önlenmesine yönelik yetkilerinin içişlerine müdahale yasağı muvacehesinde tartışmalı olduğu görülmektedir. Bunun güzel bir örneği Zimbave için yaşanmıştır. "Murambatsvina" operasyonu sonucu Zimbave güvenlik güçleri 2005'te yasal olmayan şekilde yapılan evleri yıkmış ve buralarda oturanları şehirlerden sürmüşlerdir. BM'nin saptamalarına göre 12,7 milyon nüfuslu halkın 500,000 ile 700,000'i evlerini kaybetmiştir⁵¹. Temmuz 2005'te Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda Güvenlik Konseyi Başkanlığı'na başvuru yaparak, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barışı koruma ve bozulan barışı yeniden tesis etme görevi ile bağlantılı olarak, Zimbave'deki insan hakları ihlallerinin Güvenlik Konseyi'nin gündemine

⁴⁸ Inger Österdahl, 'Preach What You Practice. The Security Council and the Legalisation ex post facto of the Unilateral Use of Force', s.14vd.

⁴⁹ UN Doc. S/PV.4072, 29.11.1999, s.28

⁵⁰ UN Doc.S/PV.4072, 29.11.1999, s.14

⁵¹ Vereinte Nationen, 22.05.2005, s.60 vd.

alınmasını talep etmişlerdir. Güvenlik Konseyi değişik prosedür kurallarını kullanarak gizli bir oturum gerçekleştirmiştir. Bu gizli oturum hakkında resmi bir rapor olmamasına karşılık, Güvenlik Konseyi üyelerinin çoğunluğu Zimbave insan hakları krizinde özel bir raportörün tavsiyelerinin dinlenmesi gerektiği konusunda mutabık kalmışlardır⁵²; insan hakları krizini içişleri olarak mütalâa edenler buna karşılık içişlerinin BM Anlaşması'nın 24. maddesi muvacehesinde Güvenlik Konseyi'nin yetkisine dâhil olmadığını ileri sürmüşlerdir⁵³. BM; organlarının BM Anlaşması'nın 2. madde 7. fıkrasına ilişkin geçmişteki uygulamaları bu yaklaşıma uygun düşmemektedir. BM ulusal uyumsuzlukların çözümlenmesine yönelik önleyici önlemleri, ulusal uyumsuzlukların nedenini insan hakları ihlalleri oluşturduğu nispette, bugün içişlere müdahale olarak yorumlamamaktadır.

Bu değerlendirme, 1945'ten itibaren BM Anlaşması'nın 2. madde 7. fıkrasının insan hakları ihlalleri durumunda BM'nin müdahalesini önleyen yoruma karşı ortaya çıkan gelişme sonucudur⁵⁴. BM Güvenlik Konseyi'nin 1999'tan itibaren uygulaması, BM üyesi devletlerin Güvenlik Konseyi'nin VII. Bölüm dışında önleyici önlem alma yetkisinin prensip olarak oldukça geniş şekilde kabul ettiğini göstermektedir⁵⁵. Bu çerçevede eleştiriler oldukça nadir duyulmaktadır. Hatta Rusya ve Çin bile Güvenlik Konseyi'nin önleyici faaliyetini prensip olarak kabul etmişlerdir⁵⁶. Kosova ve Irak'taki tek taraflı (*unilateral*) müdahaleler sonucu BM üyesi devletler, BM'nin önleyici yetkisini kabul etmeye ve bu şekilde tek taraflı müdahale şekillerini önlemeye hazırdır.

BM Anlaşması'nın Yetki Düzenlemesi

Zimbave örneği; Güvenlik Konseyi'nin önleyici önlemlerinin, Güvenlik Konseyi'nin diğer BM organlarıyla ilişkilerinde yetkilerinin genişletilmesine yol açtığını göstermektedir. Zimbave'de şimdiye dek insan hakları ihlalleri insanlığa karşı suç ölçüsüne gelmemiştir⁵⁷. Ancak hükümetin tutumunun durumu daha kötüleştireceği ve sistematik insan hakları ihlallerinin daha ağır şekilde ortaya çıkabileceği ve bunun da bölgenin istikrar bakımından olumsuz sonuçlar verebileceği konusunda ipuçları bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi BM Anlaşması'nın 24. maddesine göre insan hakları ihlalleri nedeniyle uluslararası barışın korunması için önlem aldığı diğer durumlardan farklı olarak Zimbave için herhangi bir önlem almamıştır.

Geleneksel görüşe göre bağlayıcı olmayan görüş ve tavsiyelerin uluslararası barışın korunmasında yeterli olmaması, daha hızlı ve etkin tasarrufların gerekli olması durumunda Güvenlik Konseyi kararları gerekli kabul edilmektedir. BM Anlaşması'nın yaklaşımına göre uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehlikenin oldukça yüksek olması durumlarında Güvenlik Konseyi'nin spesifik tasarruf

⁵² Bkz. UN Doc. S/PV.5237, 27.07.2005

⁵³ Security Council Reports, 19.12.2005

⁵⁴ Georg Nolte, 'Article 2 (7) (Duty of Non-Intervention)', Bruno Simma (Hg.), *The Charter of the United Nations*, 2. Aufl (Oxford: 2002), s.160 vd.

⁵⁵ Georg Nolte, 'Article 2 (7) (Duty of Non-Intervention)' s.165

⁵⁶ Bkz: UN Doc. S/PV.5066, 28.10.2004, s.24

⁵⁷ Vereinte Nationen, 22.7.2005, s.65 vd.

araçlarını kullanması gerekmektedir⁵⁸. BM Genel Kurulu ve Ekonomik Sosyal Konsey sadece tavsiye verme yetkisine sahipken, Güvenlik Konseyi VII.bölüm muvacehesinde bağlayıcı kararlar alabilir. BM Genel Kurulu BM Anlaşması 11. madde 2. fıkra muvacehesinde uluslararası barışa ilişkin önlem alınmasını gerektiren konuları Güvenlik Konseyi'ne havale edebilir. 1990'lı yılların sonuna kadar Güvenlik Konseyi'nin çok sayıda sürekli olmayan üyesi BM organları arasındaki mevcut yetki dağılımını, Güvenlik Konseyi'nin yetki alanını dar bir anlayışla yorumlayarak korumaya çalışmışlardır⁵⁹. Bu yaklaşıma göre; insan haklarının korunması alanında orta ve uzun vadeli önleyici önlem alınması Güvenlik Konseyi'nin görev alanına girmemektedir⁶⁰.

1991 Ağustos ayında, Güvenlik Konseyi'nin iç tüzüğü'nün 39. maddesine göre Irak'taki insan hakları konusunda raportörün dinlenmesine gerek olup olmadığı konusunun karara bağlandığı toplantıda, Güvenlik Konseyi üyelerinin bir kısmı, bir devletteki insan haklarının genel durumunun Güvenlik Konseyi'nin yetki alanına girmediği şeklinde görüşlerini ortaya koymuştur⁶¹. Bu uygulama 90'lı yılların sonundan itibaren Ruanda ve Eski Yugoslavya'daki gelişmelerin sonucu olarak değişmiştir. İnsan Hakları Yüksek Komiseri Mary Robinson, Yüksek Komiserlik ve Güvenlik Konseyi arasında doğrudan bir bağ oluşturmaya çalışmıştır. 1999 yılından itibaren Yüksek Komiserlik her ay Güvenlik Konseyi başkanını bilgilendirmektedir. 1999'da Yüksek Komiser, Çin'in başlangıçtaki direnişine karşın ilk kez olarak Güvenlik Konseyi'nin bir resmi toplantısında insan hakları konusunu rapor etmiştir⁶². Münferit devletlerdeki insan hakları durumlarıyla ilgili olarak hazırlanan bu raporlar düzenli olarak hazırlanmakta, artık tartışma konusu olmamaktadır⁶³.

Güvenlik Konseyi'nin uygulamaları da önleyici faaliyetlerin genişletilmesine yol açmıştır. 90'lı yılların sonundan itibaren soyut sorunlara ilişkin olarak somut kararların alındığı görülmektedir⁶⁴. Bu kararlar muayyen bir devletteki somut duruma ilişkin olmaması nedeniyle problem teşkil etmemektedir. Güvenlik Konseyi ancak bu konular itibariyle Genel Kurul'un veya Ekonomik-Sosyal Konseyin görev alanına giren konuda yetki kullanmaktadır. Cezayir, kadınlara karşı barış ve savaş zamanında şiddet ve ayrımcılık yasağıyla ilgili kararın 2004'teki tartışmaları çerçevesinde Güvenlik Konseyi'ne bağlı bir denetim otoritesinin oluşumuna itiraz etmiştir. Cezayir, Güvenlik Konseyi'nin bu konularda öngörülen faaliyetini yetki aşımı olarak değerlendirmiştir⁶⁵.

⁵⁸ Martin Lailach, *Die Wahrung des.....*, s.261

⁵⁹ Martin Lailach, *Die Wahrung des.....*, s.264 vd.

⁶⁰ Martin Lailach, *Die Wahrung des.....*, s.261

⁶¹ UN Doc. S/PV.3105, 11.8.1991, s.12

⁶² Joanne Weschler, 'Sudan: Peace, but at What Price?' United States Senate Committee on Foreign Relations Hearing, *Human Rights Watch*, 2004, s.65

⁶³ Darfur için bkz.: S/PV.5125, 16.02.2005; UN. Doc.S/PV.5066, 28.10.2004; Joanne Weschler, 'Sudan: Peace, but at What Price?' United States Senate Committee on Foreign Relations Hearing, *Human Rights Watch*, 2004, s.61 vd.

⁶⁴ Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunması için bkz: UN Doc. S/RES/1296, 19.04.2000; silahlı çatışmalarda çocukların korunması için bkz: UN Doc. S/RES/1539, 22.04.2004; kadınların savaş ve barış zamanında şiddet ve ayrımcılıktan korunması için bkz: UN Doc. S/RES/1325, 31.10.2000.

⁶⁵ UN Doc. S/PV.5066, 28.10.2004, s.15

Geleneksel görüşe göre; Güvenlik Konseyi BM Anlaşması'na göre genel bir yetkiye sahip değildir. BM Anlaşması'na yetkilerin taksim edildiği bir anlayış hâkimdir⁶⁶. Güvenlik Konseyi'nin yetkilerinin genişletilmesi Güvenlik Konseyi'nin görev alanının Genel Kurulun görev alanıyla büyük ölçüde çakışmasına neden olabilir. Genel Kurul ile tüm BM üyelerinin temsil edilmediği Güvenlik Konseyi arasında fonksiyonların taksimine esas olan anlayış da tereddüt yaratmaktadır⁶⁷; BM Anlaşması'nın 12. maddesi problemlilik olarak görülen bir düzenlemedir. Buna göre Güvenlik Konseyi'nin gündemindeki bir konuyu Konsey talep etmediği takdirde Genel Kurul gündemine alamaz.

Güvenlik Konseyi, BM organı olarak etkinliğine önem verilen bir organdır. BM Güvenlik Konseyi'nin barışın teminine yönelik önlemlerinin insan hakları ihlallerini önleyen önlemlerle ilişkilendirilmemesi Güvenlik Konseyi tasarruflarının etkisizliğine yol açabilir⁶⁸. Güvenlik Konseyi potansiyel uyuşmazlık alanlarında insan hakları ihlalleri konusunda yeterli bilgi sahibi olsa barışı koruma görevini çok daha iyi bir şekilde yerine getirme imkânına sahip olabilir. İnsan güvenliğinin esas alındığı uyuşmazlıkların etkin olarak önlenmesi yaklaşımı insan haklarının korunmasını gerektirmektedir⁶⁹. Bir devlet yurttaşlarını ağır insan hakları ihlallerinden koruma durumunda değil ise veya böyle bir iradeye sahip değilse devlet yapısının çöktüğü varsayılabilir. Böyle bir durumda ikame edici olarak devreye giren uluslararası topluluğun sorumluluğu zamanında insan hakları ihlallerine müdahale etmeyi haklı kılmaktadır.

SONUÇ

Soğuk savaşın bitmesinden itibaren Güvenlik Konseyi insan haklarını koruma rolünü iddia etmiş ve bu rolünü de DH'nin geliştirilmesiyle adım adım genişletmiştir. Güvenlik Konseyi ağır insan hakları ihlalleri durumunda uluslararası barışın korunması yahut yeniden tesisi için veya uluslararası güvenlik için insan hakları ihlalleri somut bir gerilim yarattığı takdirde zorlayıcı önlemler almaktadır. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi'nin sahip olduğu siyasi takdir hakkının, tasarruflarda bulunma mükellefiyetine indirgenmesi söz konusu değildir. BM üyesi devletler, Güvenlik Konseyi'nin silahlı çatışmalarda etkin şekilde önleyici olmasının gerilimli alanlarda insan hakları sorunlarının başlangıçta ele alınması ile mümkün olabileceğini kabul etmişlerdir. BM Anlaşması'ndaki yetki düzenlemesi çerçevesinde Güvenlik Konseyi'ne tanınan yetkilerin genişletilmesi 1999'dan itibaren devletlerin BM Anlaşması'nı uygulamasında kabul görmüştür.

Güvenlik Konseyi'nin insan haklarının koruyucusu olarak hukuken güçlendirilen yetkileri başlangıçta ortaya konulan meşruiyet tartışmalarını ortadan kaldıramamıştır. Güvenlik Konseyi'nin ve üyelerinin insanların güvenlik ve onurlarını aynı şekilde ve etkin olarak koruma konusundaki başarısızlığı,

⁶⁶ Philip Alston, *The United Nations and Human Rights: A Critical Appraisal*, (Oxford Clarendon Press, 1992), s.171

⁶⁷ Martin Lailach, *Die Wahrung des.....*, s.263

⁶⁸ Joanne Weschler, 'Sudan: Peace, but at What Price?' United States Senate Committee on Foreign Relations Hearing, *Human Rights Watch*, 2004, s.67

⁶⁹ UN Doc. S/RES/1625, 14.9.2005

Güvenlik Konseyi'nin insan haklarını koruma sorumluluğunu kabul eden yaklaşımın gerçekleştirilmesinin uluslararası tasarruf iradesini gerektirmesinden ve bu iradenin de birçok örnekte eksik olmasından ileri gelmektedir. Ruanda, Kosova ve Sudan'da bir karar almayı imkânsız kılan sebepler ortadan kaldırılamadığı sürece, soykırım ve insanlığa karşı suçları durdurma iradesi göstermeyen BM üyesi devletler BM'nin güvenilirliğini şaibe altında bırakmaya devam edecektir.